

Krafta i «Det grønne amt»

Ei fortelling om NTE og Nord-Trøndelag

The power in «The Green County».

A story about NTE and Nord-Trøndelag

Hilde Gunn Slottemo

Dr. art, professor i historie, Fakultet for lærerutdanning, kunst- og kulturfag, Nord universitet

hilde.g.slottemo@nord.no

Sammendrag

I 1919 ble det fylkeskommunale Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk, NTE etablert. Etter noen vanskelige oppstartsår, ble NTE en av de viktigste bedriftene i Nord-Trøndelag. I samspill med fylkespolitikkerne kom bedriften til å prege samfunnet både økonomisk, politisk, sosialt og kulturelt. Med NTE som drivkraft, og på grunn av et politisk kompromiss mellom fylkets to store partier, Arbeiderpartiet og Senterpartiet, kom fylket til å utvikle en sterk kultur for geografisk utjevning, desentralisering og distriktsutvikling. Dette ønsket om utjevning mellom distriktene internt i fylket og mellom Nord-Trøndelag og andre fylker, ble svært sterkt og fikk mye av den politiske og samfunnsmessige oppmerksomheten. Det fikk betydning for den politiske kulturen og den stedlige identiteten som vokste fram. Nord-Trøndelag hadde på slutten av 1800-tallet hatt tilnavnet «Det røde amt», men utviklinga mot å bli et av landets sterkeste Senterparti-fylker gjorde at «amtet» kan sees på som mer grønt enn rødt. Nord-Trøndelags endring på 1900-tallet kan dermed karakteriseres som ei utvikling fra «rødt amt» til «grønt fylke». Den nære integrasjonen mellom kraftselskap og fylke er ei viktig forklaring på hvorfor det ble slik. I denne artikkelen belyses samspillet og vekselvirkninga mellom NTE og bedriftens omgivelser. Slik veves elektrisitetshistorie sammen med samfunnshistorie; et perspektiv som ikke har vært så vanlig i elektrisitetshistorisk forskning.

Nøkkelord

Nord-Trøndelag, elektrisitetshistorie, distriktspolitikk, Senterpartiet, desentralisering

Abstract

In 1919, the county council of Nord-Trøndelag decided to establish Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE), an electricity company. After some difficult start-up years, NTE became one of the most important companies in Nord-Trøndelag. In collaboration with the county politicians, the company came to characterize the society economically, politically, socially and culturally. With NTE as the important force and because of a political compromise between the county's two major parties, the Labor Party and the Center Party, the county came to develop a strong culture of geographical equality, decentralization, and district development. The desire for equal treatment between the districts internally in the county and between Nord-Trøndelag and other counties, became very strong and received a lot of political and social attention. It became important for the political culture and the local identity that emerged. At the end of the 19th century, Nord-Trøndelag was nicknamed "The Red County" but was also one of the country's strongest Center Party counties. In that sense, the county can be seen as more green than red. The strong district policy thinking led to the change in Nord-Trøndelag's characterization in the 20th century from "red county" to "green county". The close integration between the power company and the county politicians and citizens is an important explanation. This article highlights the interaction between NTE and the company's environment. The history of the electricity company is woven together with the history of society; a perspective that has not been so common in electricity historical research.

Keywords

Nord-Trøndelag county, electricity history, district/regional policy, Center Party, decentralization

Innledning

Lørdag 21. juni 1919 er 42 dresskledte menn samlet til fylkesting på Steinkjer. På dagsorden står spørsmålet om å opprette et fylkeskommunalt elektrisitetsverk i Nord-Trøndelag. Fylkesmann Halvor Bachke Guldahl er bekymret for fylkets mangelfulle forsyning med elektrisitet, og argumenterer sterkt for at tida er inne for å etablere et eget elektrisitetsverk. I debatten som følger flyr usikkerhet, tvil og vakre framtidsvisjoner gjennom rommet og kolliderer med hverandre. Et elektrisitetsverk er et stort økonomisk løft, men det gir også voldsomme muligheter. Det er en sak med «store dimensjoner», en sak med «usedvanlig rekkevidde baade økonomisk og sosialt». Den vil «gripe inn i forholdene i hvert herred, ja, den vil faa betydning for hvert enkelt individ i fylket», heter det i debatten.¹ De ivrige forkjemperne får til slutt gjennomslag for sine syn. Til tross for diskusjon og usikkerhet, blir det gjort et enstemmig vedtak om å etablere Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE), de første årene kalt Fylkesverket. Nå vil «Nord-Trøndelag fylkesting [...] komme til aa staa som et lysende eksempel med hensyn til god, gammel samfundsand for andre fylker og kommuner i vaart land, og det ikke alene for den nulevende slekt, men ogsaa for lange tider fremover», heter det.²

Vedtaket ble starten på en virksomhet som var nært sammenvevd med samfunnet rundt, der fylke og forretning kom til å prege og påvirke hverandre sterkt i det hundreåret som fulgte: økonomisk, politisk og sosialt, samt når det gjaldt nordtrøndersk identitet og kultur. Allerede i juni 1919 var det tydelig at Guldahl og de andre ikke bare ønsket å gi opplysning; de ville forme et helt fylke. «Det røde amt» – som fylket hadde blitt kalt fra 1880-tallet – skulle utvikles videre. Arven etter markante, radikale og nasjonalt orienterte venstrepolitikere som Ole Richter, Ole Anton og Fredrikke Marie Qvam, og etter de sterke motkulturene som fantes i folkehøgskolene, målsaken og de frilynte ungdomslagene, skulle føres videre. Forkjempernes blikk var rettet framover, mot uante muligheter og urealiserte drømmer, mot det å finne en «tilfredsstillende løsning» på elektrisitetsforsyninga; «en samfundsoppgave av den aller største betydning».³ Ambisjonen var å bruke NTE og den elektriske krafta som «en av de største løftestenger til fremgang».⁴

På hvilke måter kom NTE til å oppfylle visjonene om å bli samfunnsbygger og ei løftestang for utvikling, og hva slags samfunn var det bedriften bidro til å bygge? Min tese er at Nord-Trøndelag, med NTE som viktig drivkraft og motor, kom til å utvikle en sterk kultur for desentralisering og distriktsutvikling. Et politisk kompromiss mellom Arbeiderpartiet og Bondepartiet/Senterpartiet skapte et flettverk av rødt og grønt som kom til å prege valg og verdier. Det fikk betydning for den politiske kulturen og den stedlige identiteten som vokste fram. Nord-Trøndelags endring på 1900-tallet kan karakteriseres som ei utvikling fra rødt amt til grønt fylke. Den nære integrasjonen mellom kraftselskap og fylke er ei viktig forklaring på hvorfor det ble slik. Men utviklinga var også omvendt: De nordtrønderske samfunnsforholdene formet NTE som virksomhet. Etter noen tøffe oppstartsår, fikk bedriften en sterk posisjon i fylket, og kom til å utvikle en stolt selvforståelse som «Annerledesverket». Hva lå i dette begrepet, og hvordan speiler det en identitetsforankret politisk kultur?

NTE blir i denne analysen et prisme for å forstå Nord-Trøndelag som fylke. Det er en studie av hvordan NTE påvirket grunnleggende samfunnsforhold – og vise versa: hvordan disse samfunnsforholdene belyser forminga av NTE.⁵ Slik veves elektrisitetshistorie

1. Uttalelser i fylkestingsdebatten. Fylkestingsforhandlingene (FTF) 1919, s. 652.

2. FTF 1919, s. 647.

3. Fylkesmann Guldahls innstilling for Fylkestinget. FTF 1918, s. 326.

4. FTF 1919, s. 658.

5. Artikkelen er basert på Harald Rinde og mins bok *Samfunnsbyggeren. Ei fortelling om krafta som formet Nord-Trøndelag*, som ble skrevet på oppdrag fra NTE og kom ut til bedriftens 100-årsjubileum i juni 2019.

Illustrasjon 1 Det fylkeskommunale elektrisitetsselskapet NTE ble ei kraft som formet Nord-Trøndelag. Her med utsikt over Beitstadsundet.

(Harald S. Duklæts privatarkiv).

sammen med samfunnshistorie; et perspektiv som ikke har vært så vanlig i forskninga om elektrisitetshistorie.

Elektrisitetshistorie som forskningsfelt

Elektrisitetshistorie har vært et stort forskningsfelt i Norge. Det handler om hvordan elektrisk energi er blitt produsert, overført, fordelt og forbrukt i samfunnet.⁶ Flertallet av landets kraftselskaper og energiverker kan føre sin historie tilbake til årene 1890–1925. Mange av dem har fått skrevet store, flotte og omfattende praktbøker i forbindelse med sine jubileer. Tidligere ble disse historiene ofte laget av bedriftens interne folk eller av lokale journalister, men i økende grad er feltet blitt profesjonalisert og overtatt av faghistorikere.⁷ Særlig har Lars Thue og hans kollegaer av historikere på BI vært aktive på feltet. Mange av dem har befunnet seg innenfor det såkalte STS-feltet (Science and Technology studies). Fokuset har ofte vært på sammenvevinga mellom teknologi og samfunn: på hvordan teknologi både former og formes av samfunnet rundt.

Til tross for teknologiens samspill med samfunnet for øvrig, er det imidlertid den økonomiske og teknologiske dimensjonen ved elektrisitetshistoria som har dominert den norske forskninga. I tillegg har politisk-institusjonell historie vært viktig, ved at fokuset har

6. En oversikt over dette feltet finnes i Thue 1992.

7. Thue 1992, s. 29f.

vært rettet mot rammer skapt av politiske regimer på nasjonalt nivå.⁸ Ofte er det en virksomhets indre liv som er blitt studert, gjerne med nasjonale myndigheter som premissleverandør. Samfunnet rundt har i mange av disse arbeidene blitt glemt eller redusert til å spille en birolle som «historisk kontekst», uten å ha blitt underlagt selvstendige analyser. Den stedlige sammenhengen som elektrisitetsverk inngår i, er lite utforsket og studert.⁹

På samme måte har energi og elektrisitet manglet som tema i mye av norsk samfunnshistorie. Elektrifisering og kraftutbygging er sparsomt behandlet i oversiktsverk over norsk historie, særlig for etterkrigstida. I den grad temaet drøftes, er det først og fremst i forbindelse med industripolitikken. Satsinga på å forsyne hushold, ordinær næringsvirksomhet og landets utkanter med elektrisitet er lite vektlagt, har Lars Thue hevdet.¹⁰ Det gjelder også Trøndelag som region. I *Grenda blir global*, det tredje bindet av *Trøndelags historie* fra 2005, er NTE nesten ikke nevnt. I bindets register står NTE oppført kun fire steder: noen få linjer om etableringa i 1919 og om kraftmangelen i etterkrigstida, én setning om vannkraftutbyggingas dimensjoner og ei knapp halvside om den ulike strukturen på kraftforsyninga i de to trønderfylkene.¹¹

Ei sånn telling av oppslag er talende, men også litt urettferdig: Den sier noe om elektrisitetens selvfølghet og dermed usynlighet, samtidig som den ligger som et implisitt premiss i mye av de historiske analysene. NTE fortjener mer oppmerksomhet, for virksomheten har spilt en betydelig rolle i å forme Nord-Trøndelag som fylke. I denne artikkelen, og i boka den er basert på, forener jeg derfor ulike forskningsfelter på en måte som gir et bidrag til begge. En analyse av elektrisitetsverk plassert i en stedlig, samfunnsmessig kontekst gir ny og utfyllende kunnskap til eksisterende forskning. Det belyser en politisk aktør som – bokstavelig talt – hadde kraft til å forme sine omgivelser.

Optimistisk oppstart

Det foregikk kraftutbygging for fullt i Norge fra slutten av 1800-tallet og fram til første verdenskrig. Da NTE ble opprettet i 1919, var det som en av flere lignende bedrifter i landet. I løpet av tre-fire år rundt 1920 ble det dannet i alt sju fylkeskommunale kraftselskaper, og det fantes allerede en rekke kommunale og private elektrisitetsverk rundt omkring. Årene i forveien hadde vært preget av sterk økonomisk vekst. Mellom 1905 og 1920 økte bruttonasjonalproduktet med hele 60 prosent i Norge, mer enn i noe annet vesteuropeisk land. «Den nye arbeidsdagen» er tida blitt kalt. Den norske fossekrafta var en viktig faktor i dette. Den la grunnlaget for vekst i industri, jordbruk, gruvevirksomhet og fiske. Mellom 1906 og 1917 ble konsesjonslovene og hjemfallsretten innført for å beskytte norske naturressurser mot utenlandske oppkjøp og eierdominans.¹²

Fylkespolitikkerne i Nord-Trøndelag innså at fylket hadde blitt hengende etter i den økonomiske utviklinga. Ved siden av Nord-Norge og indre Østlandet var fylket lenge den landsdelen med lavest industrialiseringsgrad.¹³ Når nasjonale ulikheter ble synlige, ble en

8. Av viktig litteratur kan jeg for eksempel nevne Lars Thues bok *Strøm og styring. Norsk kraftliberalisme i historisk perspektiv* (1996), hans *For egen kraft. Kraftkommunene og det norske kraftregimet 1887-2003* fra 2003 samt trebindsverket om Statkraft forfattet av Lars Thue, Yngve Nilsen og Dag Ove Skjold (2006), med undertitlene *Kraftutbygging og samfunnsutvikling* (Thue), *For velferd og industri* (Skjold) og *Miljø og marked* (Nilsen og Thue). Skjold og Thue har også samarbeidet om ei bok om Statnett (2007). I tillegg til dette er det utgitt en rekke bøker om kommunale elektrisitetsverk, for eksempel Stig Kvaals og Astrid Wales bok *En spenningshistorie* om Trondheim Energiverk (2000).

9. Blant tydelige unntak fra dette mønsteret, er Oddvar Svendsens bok om Troms Kraft (1998) og Finn Erhard Johannessens *I støtet* om Oslo Energi (1992-b).

10. Thue 1992, s. 10.

11. Tretvik, Sandvik, Kirkhusmo og Stugu 2005.

12. Sandvik 2018, s. 141ff og 154f.

13. Anders Kirkhusmo i Tretvik, Sandvik, Kirkhusmo og Stugu 2005, s. 353.

likhetsambisjon mobilisert, og det oppsto et ønske om å finne en løsning. Fylket tok derfor på seg en rolle som regional modernisator, hevder historikeren Pål Thonstad Sandvik. Med billig kraft håpet fylkespolitikerne at industriutbygginga kunne påskyndes.¹⁴

Sandvik er langt på vei treffende, men både fylkesmannen og fylkespolitikerne argumenterte mye bredere enn hensynet til industrien. De var opptatt av NTEs samfunnsoppdrag, som særlig gjaldt alminnelig forsyning. Formålet med Fylkesverket var «først og fremst dekning av det almindelige borgerlige behov», uttalte Emil Astrup, NTEs første direktør.¹⁵ Det var å skaffe «alle amtets bygder» nødvendig tilgang på elektrisk kraft til lys, jordbruk, håndverk, småindustri og til «enhver næringsdrift som kan være til gagn og utvikling for distrikterne til billigst mulig pris».¹⁶ For fylkestinget var begrepet «næringsliv» særlig relatert til landbruk, håndverk og småindustri – det som allerede preget fylket. Nord-Trøndelag var fjord, fjell og rik grøde, et langstrakt jordbrukssamfunn med gule, bølgende åkre, nærende jord med poteter, korn og gulrøtter, grønne slåtteenger og beitende husdyr. Det var et av landets viktigste landbruksområder – et skattkammer når det gjaldt matproduksjon. I tillegg var fylket preget av småskala industri relatert til landbruket: slakteri, meierier, møller, treforedling osv.

Målt i antall sysselsatte, var jordbruket i Norge i 1920 ennå landets viktigste næringsgrein, med en tredjedel av befolkninga tilknyttet.¹⁷ Det var særlig tydelig i Trøndelag, der en stor andel av yrkesbefolkninga var sysselsatt i primærnæringene, flere enn i resten av landet. Den rike grøden skapte et grunnlag for store gårder og sosioøkonomiske forskjeller. Rundt 1920 hadde jordbruket gjennomgått en rekke endringer, blant annet ved å ta i bruk flere mekaniske hjelpemidler. Til denne mekaniseringa var det behov for elektrisk kraft til jordbrukets motordrift, som for eksempel treskeverkene. Det var dette næringslivet fylkespolitikerne i Nord-Trøndelag var opptatt av. Når det hadde fått sitt, ville det være mulig å tilgodese elektrisitet til større industrielle foretak.

Illustrasjon 2: Hest og mennesker. Nord-Trøndelag var et fylke som lenge var preget av landbruksnæringene og småskala industri knyttet til dem: slakteri, meierier, møller og treforedling. (Harald S. Duklæts privatarkiv).

14. Pål Thonstad Sandvik i Tretvik, Sandvik, Kirkhusmo og Stugu 2005, s. 103.

15. FTF 1920, s. 854.

16. FTF 13.6.1917, s. 656.

17. Sandvik 2018, s. 145.

Nord-Trøndelag hadde ingen sterke industripolitiske talsmenn. Tvert imot var det en viss industriskepsis blant enkelte ordførere, som for eksempel hos ordfører Eidsvik, som mente at «der finnes noen bygder som ikke nettop lenges efter aa faa storindustri. Man kann være redd de ulemper som følger med storindustrien, og ønsker derfor helst det tilvante med jordbruk og smaaindustri. Jeg er fullt opmerksom paa at der kann tenkes tilfelle hvor det ikke vil være bra aa faa storindustri.»¹⁸

Det var altså ikke storindustri eller storstilt industrialisering som var det primære målet med elektrifiseringa i Nord-Trøndelag. Det var å fortsette som før, men mer effektivt og med større produktivitet. I tillegg var det viktig at elektrifiseringa skulle komme hele fylket til gode, og at alle distrikter fikk kraft til samme vilkår, lik pris og i tilstrekkelige mengder for sine behov, nå og i framtida.¹⁹ Ordfører P.M. Schiefloe utdypet dette:

Skal hvert herred sørge for sig selv med hensyn til forsyning med elektricitet, da faar de herreder det best som har de beste betingelser, medens de andre blir staaende tilbake eller endog blir helt utenfor. [...] Vi maa gjøre det klart at her gjelder aa løfte i flokk til gagn for alle.²⁰

Den geografiske, distriktpolitiske solidaritetstanken sto sterkt i Nord-Trøndelag. Å starte et regional fylkesverk ble vurdert som den beste måten for å nå målet om desentral elektrisitetsforsyning. Da ville store og økonomisk sterkere kommuner bidra overfor de mindre og svakere i periferien. Hensynet til én kommune skulle ikke overskygge fellesskapets interesser. For «skulde denne sak løses, da maatte det skje ved at alle stod sammen og la godviljen til».²¹ Den solidariske ambisjonen ble forsterket av fylkestingets sammensetning, der ordførerne møtte for hver sin kommune, med én stemme uansett kommunens størrelse. Det betydde at folkefattige utkantstrøk fikk langt flere stemmer pr. innbygger enn de store og ressurssterke kommunene – som ofte hadde en mindre direkte fordel av en fellesløsning.²² I Nord-Trøndelag utviklet det seg en sterk kollektiv tanke og en kultur for kompromisser, med et «vi» som innbefattet hele fylket. Geografisk utjevning var målet, et stort regionalt e-verk midlet. Det ble en sterk og langvarig samfunnskontrakt mellom fylkets politikere og befolkninga for øvrig. Den lå som et uuttalt premiss for Nord-Trøndelags utvikling, som en norm og rettesnor alle politikere og samfunnsaktører måtte forholde seg til. Den samme tenkinga lå bak opprettelsen av Fylkesbilene i Nord-Trøndelag, et fylkeseid busselskap stiftet av fylkestinget i 1920. Det var «en for alle, alle for en» som gjaldt.

Dette ønsket om og viljen til å drive politikk, var ingen selvfølge. Historiker Yngve Flo viser i sin analyse av Rogaland fylke en interessant kontrast. Der dominerte bøndene fylkespolitikken til langt ut på 1900-tallet. Deres bygdekonservatisme og skepsis mot å utvikle fylkeskommunens virkefelt gjennomsyret det politiske livet i Rogaland. Viljen til innovasjon og eksperimentering var påfallende mindre her enn lengre nord på Vestlandet, hevder Flo. Utviklinga måtte skje med så små skritt og lave kostnader som mulig. Denne grunnleggende tradisjonalismen i Rogaland varte til 1964, da byene ble inkludert i fylkeskommunene. Ingen andre fylker hadde så mange byborgere innen sine grenser som her, så forskjellen fra det gamle ble derfor mye viktigere i dette fylket enn i andre. Nå utviklet det seg en ny vilje til og ambisjon om å drive politikk.²³

I Nord-Trøndelag forsterket fylkets næringsstruktur den desentraliserte normen. Land-

18. FTF 1920, s. 870.

19. FTF 1918, s. 328. Se også *Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk gjennom 25 år*, s. 2.

20. FTF 1919, s. 654.

21. Uttalelse av Nils Anton Vaagland fra Stjørdal e-verk og medlem i spesialnemnda, FTF 1919, s. 647.

22. Harald Rinde i Thue og Rinde 2001, s. 167.

23. Flo 2015, bl.a. s. 369.

Illustrasjon 3: Lessing av older på Helgåa. Etter hvert gjorde lastebiler tømmerfløting unødvendig. Skogbruket var fortsatt viktig i Nord-Trøndelag. Her et bilde fra lessing av older i Verdal i 1939.

(Verdalsbilder/Værdalsbruket AS).

bruksnæringa var i sin natur knyttet til sted og distrikt. I Trøndelag utenfor Trondheim, var dessuten industrivirksomhetene i stor grad lokalisert på landsbygda og på mindre tettsteder. Mange steder hadde derfor et agrart særpreg. Kombinasjonsdrift og mangesyleri karakteriserte næringslivet i mange lokalsamfunn.²⁴ Det gjorde det lettere å etablere og få aksept for prinsippet om balansert stedsutvikling.

Tanken om geografisk utjevning gjaldt også på nasjonalt nivå. Staten måtte gå inn med økonomisk tilskudd slik at alle distrikter og landsdeler kunne få elektrisk kraft på like vilkår, «i overensstemmelse med (...) [d]et sunne desentralisasjonsprinsipp [...], samtidig som fellesskapet, samvirket og enheten bevares».²⁵ Den nordtrønderske normen var klar.

Modernisering i motgang

NTE ble startet på kanten av et økonomisk stup, ved inngangen til den økonomiske nedgangen i 1920-årene. Vedtaket om å opprette Fylkesverket var knapt fattet og blekket tørt i protokollene da de første krisetegnene meldte seg: prisfall, stigende pengeverdi, innskrenkninger og nedlegginger av bedrifter, arbeidsløshet og ei gjeldskrise som ikke minst rammet bygdesamfunnene. I årene som fulgte skulle det håpet som hadde vært knyttet til NTE, utvikle seg til frustrasjon og fortvilelse. Etterspørselen etter elektrisitet gikk nå ned. Færre kommuner kjøpte kraft fra e-verket enn det som hadde vært beregnet. Den økonomiske situasjonen gjorde dem enda mer skeptiske til å koble seg på. Fordelingsnettet var lite utbygd, og det var et arbeid som måtte bekostes av den enkelte kommune.²⁶

Dette gjorde det vanskelig for fylkestinget å betjene de lånene som var tatt opp. Den 20-årsperioden som fulgte etter opprettelsen, ble tøff både for fylke og foretak. I juni 1930 leverte

24. Kirkhusmo i Tretvik, Sandvik, Kirkhusmo og Stugu 2005, s. 256.

25. Her etter *Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk gjennom 25 år*, s. 2.

26. *Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk gjennom 25 år*, s. 36; Riibe og Weyergang-Nielsen 2010, s. 185.

en privat kreditor, generalkonsul H.B. Borgersen i Aker, begjæring om konkurs for Nord-Trøndelag fylke. Det samlede driftsunderskuddet hadde nå kommet opp i nesten ni millioner kroner. Men et ekstraordinært statsråd 19. juni 1930 vedtok at fylker ikke kunne bli tatt under konkursbehandling etter konkursloven. I stedet ble det satt i gang forhandlinger med kreditorerne. I april 1931 kom partene fram til ei løsning som alle kunne godta. Den innebar at Nord-Trøndelag fylke fikk nedskrevet og ettergitt gjeld. Presset lettet nå for fylket.²⁷

Den økonomiske krisa i mellomkrigstida forpurret fylkesmannens og fylkespolitikernes ambisjon om å gjøre NTE til et stort, fylkesomfavnende e-verk. De opprinnelige utbyggingplanene måtte nedskaleres, og ledningsnettene til en rekke kystkommuner ble sløyfet. Elektrifiseringa av fylket kom til å trekke ut i langdrag, og utkantkommunene i Ytre Namdal rykket stadig bakover i køen.

Den store transformasjonen

På tampen av 1930-tallet begynte det å bli bedring i økonomien. Året 1938 markerer overgangen til en ny fase for NTE. Den 30-årsperioden som fulgte var preget av vekst og omstilling. Den skjedde på flere måter: 1) ved organisatorisk utvikling, 2) ved sterk økning i elektrisitetsforbruket, og 3) ved ei storstilt kraftutbygging. Gjennom disse endringene ble NTE en økonomisk maktfaktor og et viktig politisk redskap for fylkespolitikere. Her lå det kraft til å bygge et fylke og en stedlig identitet. NTE kom nå til å leve opp til sitt gamle kallenavn Fylkesverket.

Når det gjaldt organisatoriske forhold, punkt én, skjedde det store endringer i NTE ved at bedriften kjøpte opp de fleste kommunale elektrisitetsverkene i fylket. Prosessen med å oppfylle NTEs gamle drøm om å samle alle de kommunale e-verkene innenfor egen organisasjon ble nå gjennomført. Fylkesverket ble nå et vertikalt integrert verk som sto for alt fra kraftproduksjon, linjenett og distribusjon, installasjon og vedlikehold, samt detaljsalg av lyspærer og vaskemaskiner i hele fylket.

Også i resten av landet foregikk det ei regionalisering i denne perioden, først og fremst gjennom samarbeid og ved at det ble dannet nettverk av selvstendige institusjoner. Perioden 1945–1960 er nettopp blitt kalt regionaliserings storhetstid i Norge.²⁸ Trua på stor-driftsfordeler var tydelig, med teknologiske endringer som i stadig større grad la til rette for det. Den tradisjonelle småskalamodellen var under press fra statlig hold. Både Stortinget og NVE ønsket ei strukturrasjonalisering innen elforsyninga for å møte samfunnets krav til effektiv og robust elektrisitetsforsyning. Fra myndighetenes side var det et mål å få alle e-verk i et fylke samlet. Tanken var at det ville gi effektive distribusjons- og forsyningsenheter, som igjen kunne bidra til utjevning av strømprisene, både i fylkene og på landsbasis.²⁹

Disse stemmene var vakker musikk i NTE-ledelsens ører, for Fylkesverket var tidlig ute, ja, faktisk i forkant av de nasjonale drømmene om store enheter. Imidlertid kom det ikke til å gå slik Stortinget og NVE la opp til. Selv om både Agderfylkene, Buskerud, Akershus og Troms samt det interkommunale Vestfold Kraftselskap hadde organisert elektrisitetsforsyninga i fylkeskommunale kraftselskap i mellomkrigstida, var det få andre steder i landet at samlinga i kraftbransjen gikk så langt som i Nord-Trøndelag.³⁰ En fragmentert situasjon

27. Gullvåg 1951, s. 40; Rein 1999, s. 40f.

28. Rinde 1996, s. 17.

29. NTEs arkiv: Brev fra NVE, hovedstyret, til Industridepartementet, 10.2.1976. Arkivboks «III. NTE. Overtakelse av everk. Meråker (1970-1980)», arkivmappe «Meråker overtakelsesdokumenter». Det vises i dette brevet til Stortingsmelding nr. 71, 1972–73 (Langtidsprogrammet), Stortingsmelding nr. 100, 1973–74, og i St.prp.nr. 1, trolig samme år. Se også Skjold & Thue 2007, s. 160ff og 278.

30. Thue og Rinde 2001, s. 161. Se også Hoel 2018.

med mange små nettselskaper og konsesjonsområder var mer typisk, med Sogn og Fjordane som et sentralt eksempel.³¹

Men over hele landet ble lokale e-verk nå gradvis trukket inn i større og mer komplekse systemer. Særlig gjaldt det på produksjonssida, der flere kommuner kunne gå sammen om større kraftutbyggingsprosjekter. Bare sjelden ble det en integrasjon på fordelingssida. Den reduksjonen i antall e-verk som likevel skjedde, skyldtes heller kommunereformen på 1960-tallet. NTE ble dermed Annerledesverket, et synspunkt som ble framført med stolthet og styrke. De lyktes der andre ga opp. «Vi har intet til overs for et lappeteppes av private og kommunale el.verk som skal konkurrere og søkes samordnet gjennom mere og mindre løse organisasjoner», skrev fylkesordfører Arne Sandnes i 1984.³² Topografi og spredt bosetting kan forklare noen av disse forskjellene, men ikke alle. Historiker Harald Rinde har hevdet at særegne, konkrete omstendighetene i hvert fylke har betydning i tillegg til de strukturelle faktorene.³³ I Nord-Trøndelag var et sterkt fylkesting med en tydelig vilje til politisk handling viktig.

Når det gjaldt punkt to, arbeidet med å elektrifisere Nord-Trøndelag, så fortsatte det etter hvert som Fylkesverkets økonomi ble bedre. Husholdninger, småindustri og lokalt næringsliv skulle alle ha tilgang til produsert kraft. Selv om ambisjonen var å dekke hele fylket, ble det nødvendig med harde prioriteringer. De vakre ambisjonene om lik fordeling i hele fylket var vanskelig å gjennomføre i praktisk politikk, og det oppsto dermed spenninger mellom bygd og by, innland og kyststrøk, fjell og fjord. I realiteten kom innlandsstrøkene i Namdalen, der kraftproduksjonen foregikk, til å rykke fram i elektrifiseringskøen, stikk i strid med fylkets vedtatte rekkefølgeplaner.³⁴ Det var imidlertid ingen tvil om at full elektrifisering var målet. Hver ei bygd skulle få elektrisk kraft, hver øy skulle ha elektrisitet og hver fjellgård skulle lyse opp i fjellheimen. Strømmen skulle ut til alle, helt udiskutabelt. Det tok bare litt tid, for det avhang av finansiering, deriblant statstilskudd.

Nord-Trøndelag var seint ute med elektrifiseringa i forhold til andre deler av landet. Bygdesamfunn på kysten og fjellbygdene i Namdalen var lenge mørke flekker på kartet. I 1953 manglet 18 prosent av befolkninga i Nord-Trøndelag elektrisk strøm. Best forsynt med elektrisitet var fylkene rundt Oslofjorden. Dårligst stilt var Finnmark, Troms og Nordland, men også på Vestlandet og i Trøndelag var det mange plasser som manglet elektrisk kraft.³⁵ Først i 1962 hadde Nord-Trøndelag kommet opp på nivå med resten av landet. Da manglet bare én prosent av befolkninga strøm, det samme som i Norge ellers.³⁶

Historikere har hevdet at elektrifiseringa av Norge foregikk i tre hovedbølger. Den startet med lys i heimene, ble så fulgt av elektrisk koking og bruk av andre elektriske husholdningsapparater, før det fortsatte med at elektrisitet ble tatt i bruk som varmekilde.³⁷ For de menneskene som fikk elektrisitet innlagt i etterkrigstida, som i deler av de nordtrønderske distriktene, var dette annerledes. Da elektrifiseringa først skjedde i Nord-Trøndelag, slo de tre bølgene inn samtidig. Lys og lamper ble tatt i bruk på samme tid som det ble tilgang på elektriske husholdningsmaskiner. Parallelt med det begynte folk med elektrisk oppvarming av husene. Ja, mange steder var *det* den viktigste begrunnelsen for innlagt strøm. Når det manglet torv og ved, som på deler av kysten, ble elektrisitet viktig for å holde kulda unna. Elektrifiseringa av de nordtrønderske distriktene fulgte derfor

31. Hoel 2018. Se også Nordstrand 1993 og Roll-Hansen 2017.

32. NTE-kontakten nr. 2, 1984, s. 3.

33. Thue og Rinde 2001, kapittel åtte. Se også Hoel 2018.

34. Om dette, se Slottemo 2018-c.

35. SSB: NOS XL.99. Folketellingen i Norge 1946. Femte hefte. Boligstatistikk, s. 36.

36. Slottemo 2018-b, s. 197.

37. Se f.eks. Johannessen 1992-a, s. 78; Johnsen 1996, s. 14 og Svendsen 1998, s. 410.

Illustrasjon 4: Menn på mastetoppen. Elektrisitetslinjene som skar gjennom Nord-Trøndelag på kryss og tvers, ble et fysisk uttrykk for viljen til sammenbinding. Bak lå mange timers arbeid for menn i hele fylket.

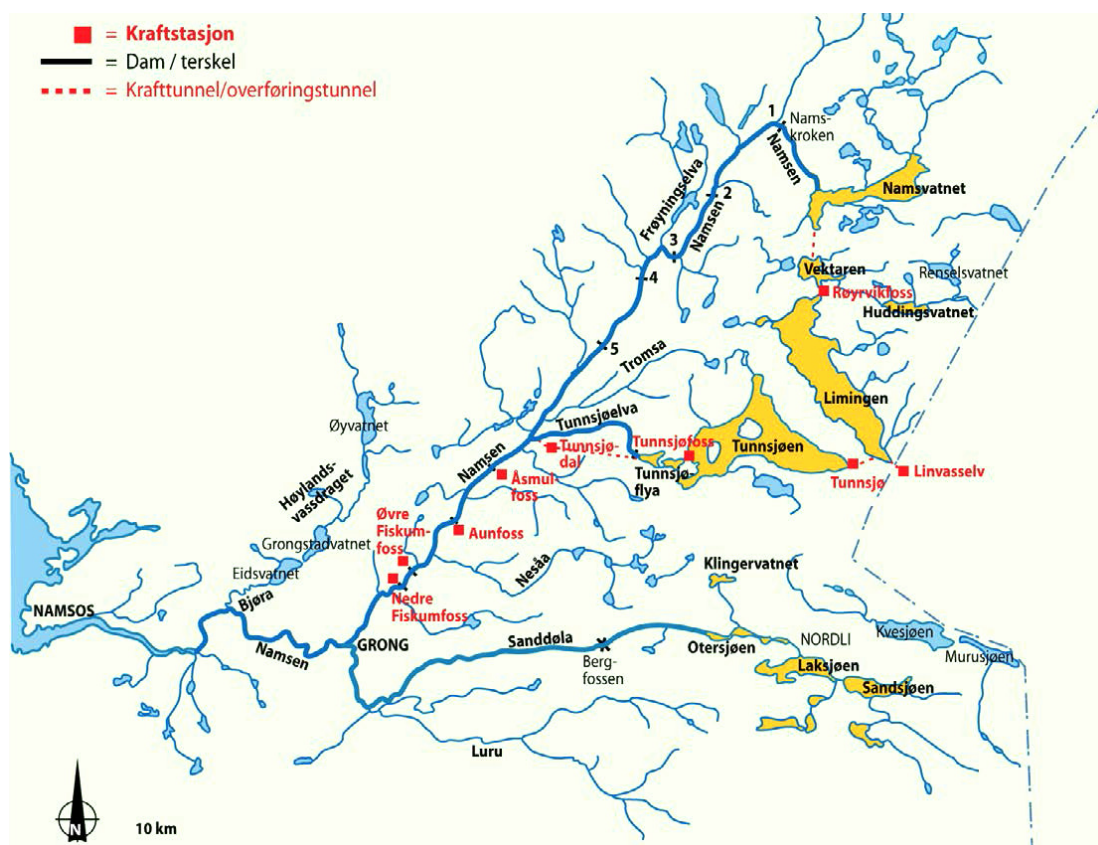
(Harald S. Duklæts privatarkiv).

ikke hovedmønsteret fra andre steder i landet, men i stedet forandret det enkelte hjemmet seg nærmest over natta.

Den økte etterspørselen gjorde at det skjedde ei storstilt kraftutbygging i Namdalen, det tredje punktet i NTEs transformasjon. I indre Namdal ligger det flere store innsjøer: Namsvatnet, Vektaren, Limingen og Tunnsjøen, alle viktige i NTE-sammenheng. Her ble det bygd reguleringsmagasiner, der blågrått og blinkende vann ble samlet i mulighetenes reservoar. I 1946 åpnet NTEs andre kraftanlegg: Fiskumfoss i Harran kommune. Det ble starten på ei storstilt kraftutbygging i Namdalen. Totalt bygde NTE ni kraftverk i Namsen, «elvenes dronning». I slutten av 1970-årene lå kraftverkene der nærmest som perler på ei snor: store kraftanlegg langs den frådende elva, som smykker ei dronning verdig. «Den store overføringen» ble den kalt, reguleringa av de fire innsjøene i indre Namdal og samordninga av dem slik at vannets energi kunne utnyttes ved flere kraftstasjoner på veien ned gjennom det trønderske landskapet. Denne utbygginga skjedde både alene og sammen med samarbeidspartnere.

Dette vannet skulle omforme Namdalen og Nord-Trøndelag. Det førte til spenninger og interesse motsetninger: mellom utbygger og innbyggere, mellom de berørte kommunene, mellom by og land og mellom ulike folkegrupper.³⁸ Men i det store og hele var de berørte

38. Om dette, se Slottemo 2018-c og Slottemo og Rinde 2019.

Illustrasjon 5 Kart over Indre Namdal med NTEs kraftstasjoner avmerket.

NTEs arkiv.

kommunene glade for den kraftutbygginga som foregikk. Det ga et økonomisk løft og en rekke velferdsgoder: skatteinntekter, veier, nybygde samfunnshus, investeringsmidler osv. Her var kraftkommunene i indre Namdal i godt selskap. Sosiologen Olav Refsdal har sammenlignet en rekke kommuner med og uten kraftutbygging. Kraftkommunene fikk en mye bedre økonomi enn kommunene uten kraftutbygging, de hadde en svakere nedgang i folketallet og de hadde en mer positiv nærings- og arbeidsmarkedsutvikling. Den økonomiske situasjonen gjorde at de kunne bruke mer penger til investeringer, og de hadde et bedre grunnlag for å bygge ut sine velferdstjenester.³⁹ I Nord-Trøndelag dempet den sterke økonomiske utviklinga i fylket de spenningene som måtte være.

«Annerledesverket»: NTE i glanstida

Da NTE hadde fått samlet de kommunale e-verkene i fylket under sin paraply og kommet godt i gang med å bygge ut både kraftproduksjon og distribusjonsnett, ble det en periode kjennetegnet av konsolidering, stabilitet og ro i bedriften. Dette var ei tid da NTE med stolthet forsto seg selv som «Annerledesverket», bedriften som brøt med hovedmønsteret i elektrisitets- og kraftbransjen i resten av landet. Kraftproduksjon, elektrisitetsforsyning, installasjonsvirksomhet og detaljhandel ble samlet i én virksomhet. Hva kjennetegnet NTE og Nord-Trøndelag fylke i denne perioden?

Et av de viktige trekkene ved Fylkesverket, var den sterke desentraliserte strukturen. NTE hadde avdelingskontorer, installatører og butikker over hele fylket, og virksomheten

39. Refsdal 1983, bl.a. s. 10f.

oppretholdt denne organiseringa lenge. NTE var til stede på fjell og ved fjord, i bygd og i by, på gårder og i grender. Så sent som i 1994, tre år etter at den nye energiloven var blitt innført, hadde NTE hele 33 avdelinger og underavdelinger fordelt over store deler av fylket. Til sammenligning hadde Vest-Agder Elektrisitetsverk fire avdelinger på samme tid.⁴⁰ Både butikkene og installasjons- og montørvirksomheten var ledd i ei distriktpolitisk tenking, og ble forstått som en del av NTEs samfunnsmandat. Målet var å gi et likt tilbud i hele fylket, med lik pris for alle kunder, uansett hvor i fylket de bodde. Økonomien i butikkene var varierende, men for NTE var det helheten i bildet som var viktig: at det var lønnsomhet samlet sett. Da kunne også butikker med knallrøde regnskapstall drives videre. Totalt hadde NTE likevel overskudd og inntjening.⁴¹

En følge av NTEs desentraliserte struktur, var at den ga arbeidsplasser over hele fylket. Mange nordtrønderske menn – og etter hvert kvinner – reiste omkring på anlegg, bygde kraftlinjer og -stasjoner, jobbet på butikker og avdelingskontorer. NTE var en stor arbeidsgiver med ansatte i mange av fylkets kommuner. Den spredte beliggenheten gjorde at folk opplevde tilknytning til virksomheten, og det skapte stedlige bånd mellom bedrift og samfunn. Dette bidro igjen til å forme en bred lojalitet og en sterk eiendomsfølelse til NTE.

De desentraliserte og distriktsbaserte prinsippene gjennomsyret NTE. De var i stor grad delt, både i bedriftens ledelse, blant fylkespolitikerne, av de ansatte og i store deler av den nordtrønderske befolkninga. Det ble et viktig prinsipp i fylkestinget, som fram til 1975 var styrt av fylkets ordførere i fellesskap, senere av partirepresentanter fra fylkets politiske partier, med Senterpartiet og Arbeiderpartiet som de største. Det å være til stede i hele fylket ble et klart mandat og en tydelig profil for virksomheten, en samfunnskontrakt mellom NTE, fylkestinget og innbyggerne i Nord-Trøndelag. NTE var *i fylket, for fylket*.

Den ene forklaringa på dette er fylkeskommunens sterke stilling i Nord-Trøndelag. Den kom til å få mye økonomisk og politisk makt sammenlignet med andre fylker i landet. Fylket hadde NTE som en inntektsgivende bedrift, med betydning for å skape fylkets økonomiske muskler. Den politiske styrken handlet om at fylket ikke hadde noen by som tok en tydelig rolle som «sentralmakt» og dominerende sentrum, men i stedet besto av mange små, jevnstore og konkurrerende tettsteder. Det hadde sammenheng med fylkets næringsstruktur, der sterke primærnæringer skapte et desentralisert arbeids- og bosettingsmønster. Fylkeskommunen fikk en kompensatorisk rolle for den manglende sentrumsmakta. Det ga rom for et sterkt fylkesting. Disse administrative, politiske og juridisk strukturene bidro til å binde sammen og forme Nord-Trøndelag som enhet. Etter hvert som NTE ble en økonomisk sterk aktør kunne bedriften brukes som verktøy for samfunnsutviklinga av fylkets politikere. Suksessen med å oppfylle myndighetenes ambisjon om å utvikle store enheter, gjorde dessuten at den fungert som glansbilde og utstillingsvindu for fylkets politikere. Slik fikk NTE en betydning i fylket langt ut over elektrisitetsspesifikke forhold.

Den andre forklaringa på NTEs desentraliserte struktur, er den sterke viljen til å ta distriktpolitiske grep som fantes i Nord-Trøndelag. Arbeiderpartiet og Senterpartiet var de dominerende partiene i Nord-Trøndelag i etterkrigstida. Ap hadde i mange år opp mot 50 prosent av stemmene ved stortingsvalg, ei ganske bemerkelsesverdig utvikling i det agrare Nord-Trøndelag. Særlig sterkt sto partiet i gruve- og industrikommunene i fylket, samt i småbrukerkommuner der mange spedde på inntektene med skogs- eller anleggsarbeid. På andreplass fulgte Bondepartiet (fra 1959 Senterpartiet) med 23–24 prosent av stemmene i etterkrigstida – og 16 av ordførerne i fylket i 1960. De andre partiene var små i forhold, med

40. Rinde 1995, s. 104.

41. Intervju med Carl Skaar, 3.10.1014; intervju med Dagfinn Sakshaug, 29.9.2015.

Illustrasjon 6: Første bil til N-Statland 1955. Det var mange strabasjose turer rundt i Nord-Trøndelag for å skaffe elektrisitet til alle fylkets innbyggere, i veiløst terreng eller på dårlig framkomne veier, sommer og vinter. Den britiske Land Rover-en med firehjulstrekk var en trofast sliker for NTE.

(Harald S. Duklæts privatarkiv).

noen unntak i bestemte distrikter og/eller perioder, og «Høyre rekna vi itj med», som fylkesordfører Arne Sandnes fra Senterpartiet senere sa det.⁴²

Denne politiske kombinasjonen fikk betydning for forminga av Nord-Trøndelag. Det skjedde en form for «klassekompromiss» mellom Arbeiderpartiet og Senterpartiet om viktige politiske verdier og målsettinger. Arbeiderpartiet kom til å knytte partiets tradisjonelle likhetsidealer til geografisk utjevning, som også var viktig for Sp. Slik ble visjonen om distriktspolitisk utvikling retningsgivende for fylkestinget i Nord-Trøndelag og for lederskapet i NTE. Det ble kompasset de styrte etter, kartet som viste vei. Målet skulle være geografisk likhet under slagordet «by og land, hand i hand». Denne distriktspolitiske målsettinga kunne underskrives av de aller fleste i Nord-Trøndelag: privatpersoner og politikere, direktører og arbeidere, stort og smått av folkemening. Koblinga mellom distriktspolitikk og likhetsidealer fikk gjennomslag i brede miljøer i hele fylket. «Nord-Trøndelag fylkestings store mål [er] å gjøre fylket til et godt fylke å være bosatt i, hva enten en bor i by eller bygd, ute ved kysten eller oppe på fjellet», het det i 1965.⁴³ Enigheten om målet gjorde at det kunne utvikles kompromisser mellom partier og personer. De sosialdemokratiske miljøene kunne få oppfylt sine likhetsnormer i arbeidet for geografisk utjevning, mens bøndene og de agrarpolitiske miljøene kunne fokusere på sine visjoner for distriktene og deres muligheter. Også mellom fylkeskommunen og fylkesmannsembetet var det et godt samarbeid med

42. Intervju med Arne Sandnes 7.10.2015.

43. FTF 1965, s. 671.

dette for øyet. For alle parter kunne NTE bli den motoren som skulle sørge for denne utviklinga. Dette ble NTEs samfunnskontrakt med nordtrønderne.

Ønsket om geografisk utjevning gjaldt ikke bare *innenfor* fylkesgrensene, men også mellom Nord-Trøndelag og resten av landet – særlig områder i Sør-Norge. Nord-Trøndelag var akterutseilt på en rekke områder, og det trengtes arbeidsplasser og næringsutvikling for å utvikle regionen videre. «En utjamning mellom de rike og de fattige kommuner er selvfølgelig meget viktig. Det er ikke til å legge skjul på at Dovrefjell er en slags grense mellom kommunal rikdom og kommunal fattigdom», het det i 1960. «Det er et faktum at få av primærkommunene i Nord-Trøndelag har hatt økonomisk evne til å følge med i den velstandsutvikling som har vært vanlig lenger sør i landet», ble det sagt fem år senere.⁴⁴

At likhetsnormene ble så tydelig knyttet til geografisk utjevning, gjorde at andre forskjeller, for eksempel sosioøkonomisk ulikhet, ble tonet ned og oversett. Senterpartiet i Nord-Trøndelag ikke bare aksepterte, men representert også ofte lokale eliter: politisk – gjennom ordførerverv og stor makt i fylkesting og kommunestyre, og økonomisk – som eiere av storgårder og ledere av lokale næringsvirksomheter. Mange av partiets frontfigurer og ledere tilhørte et regionalt ledersjikt.⁴⁵ De var primært opptatt av den geografiske likhets- og utjevningdimensjonen. Denne politiske kodeksen – det å koble egalitetsprinsippet til sted og å underkommunisere andre forskjeller – var mulig på grunn av enigheten om det distriktpolitiske. Oppmerksomheten på geografisk likhet gjorde at NTE-direktøren kunne ha privatbil og sjåfør samt spise på egne reserverte bord med fin oppdekning med hvite duker i kantina; en hierarkisk lederstil som etter hvert framsto som arkaisk. Dette bidro også til at sørsamenes posisjon ble glemt og kjønnsforskjeller usynliggjorte. NTE ble lenge en arbeidsplass nærmest uten kvinner. Den geografiske utjevninga mellom distriktene internt i fylket og mellom Nord-Trøndelag og andre fylker, ble det altoverskyggende og det som fikk politisk og samfunnsmessig oppmerksomheten.

Dette kompromissets styrke var trolig særegent for Nord-Trøndelag. Imidlertid var det innebygd spenninger i utviklinga, og norm og praksis falt ikke alltid sammen. Selv om desentralisering og distriktsutvikling var idealet, kunne politiske grep og hverdagslivets prosesser fungere sentraliserende. Det hjalp ikke at én hest fraktet folk til utkantene, så lenge det var to som tok dem derifra. Likevel: Nord-Trøndelag levde opp til tilnavnet «Det røde amt», men var samtidig regnet som et av landets sterkeste Senterparti-fylker.⁴⁶ I den forstand kan «amtet» sees på som mer grønt enn rødt.

Samfunnsbyggeren: Å danne Nord-Trøndelag som sted og identitet

Disse trekkene ved Nord-Trøndelag har preget fylket. Det har formet den nordtrønderske selvforståelsen og den politiske kulturen. I tillegg til at et fylke er en geografisk og administrativ enhet, kan det også handle om identitet og selvoppfattelse for dem som bor der. Identitet er et vanskelig begrep, for det er uenighet om hvordan den formes, utvikles og endres. En stedsbasert identitet er ikke noe som er gitt, medfødt eller nedarvet. Den formes av samfunnets innbyggere, gjerne personer med politisk eller kulturell makt.

Slik identitetskonstruksjon skjer ved forhandlinger om stedet; en kontinuerlig «samtale» mellom mennesker *i* og *utenfor* et sted om hva stedet skal være og bety. Den dreier seg om

44. FTF 1960: Uttalelse av ordfører Aalberg 28.11.1960, s. 393; FTF 1965, s. 671.

45. Slottemo 2018-a, s. 17f.

46. Slottemo 2018-a.

hvordan ulike faktorer og forhold skal få innflytelse på stedets utforming og på den stedlige identitetens fasong. Et eksempel på dette, er hvordan ideen om Sørlandet og sørlendinger er blitt skapt ved å fokusere på skjærgårder, sol, strender, sommer og småbyer. Både legeviten-skapen, kunst, litteratur, populærkultur og moter var med på å skape dette bildet – altså et kulturelt formet blikk på regionen.⁴⁷ Særlig er forfatteren Vilhelm Krag's betydning framhevet. I 1902 foreslo han at begrepet Sørlandet skulle tas i bruk om Agder som landsdel. Fram til da hadde Agder blitt omtalt som en del av Vestlandet. Et annet eksempel er arbeidet med å skrive Trøndelags historie for noen år tilbake. I noen politiske miljøer var nok dette prosjektet uttrykk for et ønske om å bygge en felles, samlende identitet for innbyggerne i de to trøndelagsfylkene – selv om historikerne bak bøkene ikke nødvendigvis ønsket å bidra til en slik identitetsbygging.⁴⁸

Nord-Trøndelag har i liten grad hatt en intellektuell eller kulturell elite – forfattere, kunstnere eller akademikere – som har skapt den nordtrønderske identiteten. I stedet har de formende samtalene om Nord-Trøndelags sjel foregått på flere andre arenaer, med NTE, fylkestingspolitikere, *Trønder-Avisa* og de store politiske partiene som sentrale premissleverandører. Både gjennom handlinger og som viktige stemmer i offentlig debatt har disse aktørene bidratt til å forme en politisk kultur og en oppfatning om hva det er å være nordtrønder. De har hatt makt til å gi noen karakteristikk og kjennetegn forrang som *typiske* for Nord-Trøndelag. Disse trekkene har vært basert på at ideen om egalitet ble sterkt knyttet til sted. Jevnstore småbyer, selvbevisste distrikter og sterke fylkespolitikere balanserte utviklinga i en politisk kompromisskultur. Politikere og NTE-strateger med vilje til å vektlegge og kommunisere distriktenes betydning bygde det nordtrønderske ved at de formet viktige normer og verdier i fylket. I denne prosessen ble NTE et redskap for utbygginga av fylket, men også en maktfaktor som var med på å prege det nordtrønderske som sted og som stedlig identitet. NTE var både ball og spiller.

Ofte skapes, markeres og opprettholdes identitet ved å bli relatert til noe annet, enten som et speil som en kan studere seg selv ved hjelp av, eller som en kontrast, ved at noe markeres som forskjellig (sånn er vi i alle fall ikke!). Forstått på denne måten formes identiteten av noen aktører – personer eller institusjoner – med makt til å si at «sånn er vi» og «vi er annerledes enn de andre, de på utsida av vårt fellesskap». Disse ideene får en materialitet: som kraftstasjoner, nærbutikker, strømledninger og fylkestingets desentraliserte møter. De fungerer som stedsspesifikke kjennetegn. Dermed jordes identiteten konkret i fysiske gjenstander og faktiske personer. I Nord-Trøndelag ble strømlinjene gjennom fylket et fysisk uttrykk for viljen til sammenbinding. Det nordtrønderske ble utspilt som konkret materialitet som preget innbyggernes tanker og selvoppfatninger.

Kilder og litteratur

- Angell, Svein Ivar. (2015). Å byggja ein region som merkevare. Historiebruk i Hardanger. I *Heimen 1-2015*.
- Bull, Ida. (2005). Redaksjonelt forord. I Alsaker, Sigmund Kinn, Kalle Sognnes, Lars F. Stenvik, Merete Røskaft og Olav Skevik: *Landskapet blir landsdel fram til 1350*. Bind 1 i *Trøndelags historie*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Flo, Yngve. (2015). *For byfolk og bønder 1940–2015. Rogaland fylkeskommunes historie II*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fylkestingsforhandlingene i Nord-Trøndelag*, flere år.

47. Hundstad 2013-a. Se også Hundstad 2012, Hundstad 2013-b og Angell 2015.

48. Jf. Ida Bulls forord i *Trøndelags historie* i Alsaker m.fl. 2005, s. 12.

- Gullvåg, Olav Sv. (1951). *AS Folla. Folla Tresliperi 1901–1951. En beretning om utviklingen fra privilegert sagbruk til fylkeskommunalt tresliperi*. Follafooss: AS Folla.
- Hoel, Oddmund Løkensgard. (2018). Store verdier til liten nytte. Elektrisitetsbygginga i Sogn og Fjordane før 1940. I *Heimen 2-2018*.
- Hundstad, Dag. (2012). Historikeren som regionbygger? – et fagkritisk perspektiv på fire landsdelshistoriske verk. I *Historisk tidsskrift 1-2012*.
- Hundstad, Dag. (2013)-a. «...som Zebraer paa Sjøsandene». Etableringen av et moderne badeliv på sørlandskysten i mellomkrigstiden – brytninger og strømninger. I Berit Eide Johansen (red.) (2013). *Sørlandet og utlandet. Transnasjonal kontakt, internasjonal påvirkning*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hundstad, Dag. (2013)-b. *Sørlandet – fra «terra incognita» til sommerferieland. Fire historiske analyser av regionalitet og regionalisme*. Bergen: Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Johannessen, Finn Erhard. (1992)-a. Elektrisiteten, hjemmet og kvinnene. I Endresen, Knut (red.): *Vår vidunderlige vannkraft. Fredrik Vogt og norsk vannkraftutbygging*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, Finn Erhard. (1992)-b. *I støtet. Oslo Energi gjennom 100 år, 1892–1992*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Johnsen, Arne. (1996). *Elektrisitet til hjem og gård. Elektrifiseringen av norske husholdninger og gårdsbruk fra 1920-1970, med fokus på Stavangerområdet*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Bergen.
- Kvaal, Stig og Wale, Astrid. (2000). *En spenningshistorie. Trondheim Energiverk gjennom et århundre*. Trondheim: Trondheim Energiverk AS.
- Nilsen, Yngve og Thue, Lars. (2006). *Miljø og marked. Statens kraft 1965–2006*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordstrand, Leiv. (1993). «Lys og kraft til bygdens behov...» *Kraftforsyninga i Sogn og Fjordane 1893–1993*. Sandane: Sogn og Fjordane Energiverk.
- SSB: NOS XL.99. *Folketellingen i Norge 1946*.
- NTE-kontakten*, flere årganger.
- Refsdal, Olav. (1983). *Sosiale verknader av kraftutbygging. Ein komparativ studie av 30 kraftutbyggingskommunar og 30 kommunar utan kraftutbygging*. Skrifter 1983: 1. Sogndal: Sogn og Fjordane Distriktshøgskule.
- Rein, Roger. (1999). *Linjer gjennom Nord-Trøndelag. En fortelling i ord og bilder om Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk*. Steinkjer: NTE.
- Riibe, Sissel og Weyerang-Nielsen, Henning. (2010). *Kraftoverføringens kulturminner*. Oslo: Norges vassdrags- og energidirektorat.
- Rinde, Harald. (1995). *Fylkeskraft og folkestyre. Linjer i Vest-Agder Energiverks historie*. Kristiansand: Fædrelandsvennen.
- Rinde, Harald. (1996). «En bydende samfundsmæssig nødvendighet». Fylkeskraftverkernes rolle i regionaliseringen av norsk elforsyning omkring 1920. I Oddvar Svendsen (red.): *Elektrisitetsforsyninga mellom staten og de sivile samfunnet*. Tromsø: Stensilserie B nr. 44, Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Roll-Hansen, Hege. (2017). *Kraft og motkrefter: etter 1945. Soga om Sogn og Fjordane*, bind 4. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandvik, Pål Thonstad. (2018). *Nasjonens velstand. Norges økonomiske historie 1800–1940*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skjold, Dag Ove. (2006). *For velferd og industri. Statens kraft 1947–1965*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjold, Dag Ove og Thue, Lars. (2007). *Statens nett. Systemutvikling i norsk elforsyning 1890–2007*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slottemo, Hilde Gunn. (2018)-a. Distriktsbasert elitisme? Et forsøk på å knekke Senterpartikoden. I *Samtiden. Det lokale nummeret nr.1*, 2018.
- Slottemo, Hilde Gunn. (2018)-b. Mellom paternalisme og politisk protest. Motkulturer i «det røde amt». I Sørvoll, Jardar, Trine Rogg Korsvik og Idar Helle (red.): *Kollektive bestrebelser. Ei bok til Knut Kjeldstadli på 70-årsdagen*. Oslo: Novus forlag.
- Slottemo, Hilde Gunn. (2018)-c. «Veidefolk og fjellbønder» vs. regional kraftgigant. Konflikter om kraftutbygging, et nordtrøndersk eksempel. I Alsvik, Ola, Hans P. Hosar og Marianne Wiig (red.): *I dørtrekken fra Europa. Festskrift til Knut Sprauten i anledning 70-årsdagen 22. juni 2018*. Oslo: NotaBene, Nasjonalbiblioteket.

- Slottemo, Hilde Gunn og Rinde, Harald. (2019). *Samfunnsbyggeren. Ei fortelling om krafta som formet Nord-Trøndelag*. Oslo: Pax forlag.
- Svendsen, Oddvar. (1998). *Et felles gode. Kraft og samfunn i Troms gjennom hundre år 1898–1998*. Tromsø: Troms Kraft.
- Thue, Lars. (1992). *Elforsyning og kraftutbygging som etterkrigshistorisk forskningsfelt*. Bergen: Notat fra LOS-senteret 92/16. Hefte nr. 5 i serien Etterkrigshistorisk register.
- Thue, Lars. (1996). *Strøm og styring. Norsk kraftliberalisme i historisk perspektiv*. Oslo: Pensumtjeneste/Ad Notam Gyldendal.
- Thue, Lars. (2003). *For egen kraft. Kraftkommunene og det norske kraftregimet 1887–2003*. Abstrakt forlag.
- Thue, Lars. (2006). *Kraftutbygging og samfunnsutvikling. Statens kraft 1890–1947*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thue, Lars og Rinde, Harald. (2001). *Samarbeidets kraft. Elforsyning og bransjeorganisering 1901–2001*. Energi Forlag.
- Tretvik, Aud Mikkelsen., Sandvik, Pål Thonstad., Kirkhusmo, Anders og Stugu, Ola Svein. (2005). *Grenda blir global. Trøndelags historie 1950–2005*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Uten forfatter (1948): *Nord-Trøndelag elektrisitetsverk gjennom 25 år*. Steinkjer: NTE.